

Forum

Superdiversiteit

Berichten uit de wereldsamenleving

Cas Smithuijsen

Op 11 oktober vond in Rotterdam een internationale bijeenkomst plaats over superdiversiteit: de situatie van constant bewegende migrantengroepen, gevarieerd naar samenstelling, herkomst, bezit van cultureel kapitaal en staat van welzijn. Dit thema trekt de aandacht van beleidsmakers, culturele programmeurs en academici.

De aandacht voor het thema heeft te maken met de belofte die het begrip uitstraalt. De discussie over diversiteit krijgt een nieuwe impuls doordat de oude dimensies van etnische diversiteit voorbij worden gestreefd en een nieuwe set van oriëntatiepunten wordt geboden.

De conferentie in het prachtige nieuwe gebouw van filmhuis LantarenVenster bood veel gastsprekers de gelegenheid om te rapporteren uit de wereldsamenleving. Voornamelijk uit stedelijke samenlevingen, waarin inmiddels meer dan 50 procent van de wereldbevolking woont. Vaak is dat niet een bewuste keus, maar het gevolg van een gebrek aan mogelijkheden om op het platteland te overleven. Toch, en dat voedt het optimisme, worden metropolen veelal gezien als plaatsen waar mensen een zinvol bestaan kunnen opbouwen: migranten, sedentairen, zwarten, witten, armen, rijken, jongeren en ouderen. Waar het dan om draait, is het vinden van een balans tussen al die groepen, met als opdracht vreedzame co-existentie. En liefst dan ook nog, waar mogelijk, het creëren van een collectieve dynamiek die ervoor zorgt dat het superego aan zijn trekken komt: de verwezenlijking van verheven individuele levenswensen en ambities.

Het begrip superdiversiteit werd vier jaar geleden gemunt door de antropoloog Steven Vertovec, met zijn artikel *Super-diversity and its implications*. (Vertovec 2007) Met superdiversiteit benoemt hij de situatie van constant bewegende migrantengroepen, van opkomende en verdwijnende ontmoetingsplekken en interacties, van opkomende en afkalvende groepen die weer gevarieerd zijn naar samenstelling, herkomst, bezit van cultureel kapitaal en staat van welzijn.

Vertovec onderbouwt zijn betoog met fraai empirisch materiaal uit Londen. Hij treft daar een mengelmoes aan van meer dan honderd nationaliteiten en talen; hij ziet groepen van studenten, werkenden, familieleden en verwanten, asielzoekers en vluchtelingen, illegale migranten en inactieve ouderen. Dat kleurt het stedelijke leefpatroon met nieuwe ongelijkheid, nieuwe segregatie, maar ook met nieuwe mogelijkheden van ontmoeting en interactie. Maar bovenal is alles tijdelijk en beweeglijk. Immigranten arriveren en trekken weer weg, sommigen blijven langer en integreren partieel of helemaal.

Ter afronding geeft Vertovec de beleidsmakers de overweging de huik naar de wind te hangen. Maar hier blijft hij een beetje steken met zijn adviezen. Hij vindt dat het gemeentelijke welzijnsbeleid nog te veel is gericht op het voortmodderen met organisaties die migrantengroepen representeren. Maar hij pakt niet

door met voorstellen om dat aan te passen aan de nieuwe dynamische situatie. Hij verontschuldigt zich met het excuus dat dit *'is well beyond the scope of this article and capacity of this author'*. (Vertovec 2007, 1048) Het begrip was dus wel geagendeerd, maar er bleef in 2007 werk aan de winkel wat betreft de beleidsmatige uitwerking.

Nieuwe orde

Het begrip superdiversiteit werd in Nederland geïntroduceerd door Imagine IC, dat in samenwerking met Kosmopolis Rotterdam op 1 juni 2010 een expertmeeting organiseerde onder de titel 'Superdiversiteit, nu ook in Nederland'. Het bleef daar vooral nog theoretisch aftasten. Toch was er ook een concrete oproep van Irene van Renselaar (Historisch Museum Rotterdam) om musea inhoudelijk beter af te stemmen op de verschillende gebruikersgroepen. Het museum zou meer van onderop moeten worden geprogrammeerd. En dat dan op basis van kennis van de stad en zijn bewoners, ook uit de zeer uiteenlopende migrantengroepen.

Ook sprak daar Jan Blommaert van de Universiteit Tilburg, die Vertovec als het ware in Nederland introduceerde met een uiteenzetting over diens definities van superdiversiteit. Blommaert houdt zich al lange tijd bezig met taal en veeltaligheid. Volgens hem hebben kernbegrippen uit het etnische minderhedenmodel, zoals diaspora, cultuur en etniciteit, geen betekenis meer. Door blijvend toestromende migratiegolven en door de nieuwe communicatiemogelijkheden is er zoiets als een nieuwe orde ontstaan, gebaseerd op de fysieke mogelijkheden en beperkingen van het stadsleven in combinatie met de virtuele wereld van telefonie en skype, waarmee wereldwijde relaties worden onderhouden. Dus als er

geïntegreerd zou moeten worden, dan dient dat volgens Blommaert niet meer uitsluitend op 'allochtonen' te worden betrokken: de hele samenleving ziet zich in gelijke mate geplaatst voor het vraagstuk van integratie en burgerschap.

Dat was ook het uitgangspunt voor zijn interventie op 11 oktober in Rotterdam, waar hij wees op de factor taalongelijkheid die bepaalt hoe gemakkelijk of moeilijk verschillende groepen aan het maatschappelijk verkeer deelnemen. Zijn conclusie was – en dat mag misschien weinig innovatief klinken – dat we onze democratische beginselen met daden en woorden intensiever zouden moeten koesteren...

De opdracht om sociaal en cultureel diverser publiek binnen de museummuren te halen is mislukt

Stads verschijnsel

Tijdens de conferentie in Rotterdam ging het bovenal om superdiversiteit als stads verschijnsel. De inleiders van het ochtendprogramma spraken allen over de setting van de metropool, met haar perspectieven en beperkingen. De rellen in Londen kwamen voorbij, maar ook de multiculturele markt van Kopenhagen, waar verschillende bevolkingsgroepen elkaar ontmoeten bij de diverse cultuurproducten die daar uitgesteld liggen. Daar zou een vreedzame atmosfeer juist weer de overhand hebben.

In de middag kwam ook Berlijn in het vizier. In die stad probeert men het populistisch geïnspireerde verzet tegen de nieuwe samenlevingsorde te breken door sterke beelden te creëren van een toekomst die wordt getypeerd door vreedzaam intercultureel samenleven. Al met al kwamen er voornamelijk scenario's voorbij van stadsmodellen, waarbij het idee van superdiversiteit diende als analytisch houvast en tegelijk als constructief ideaalbeeld. Voor een overzicht van alle bijdragen zie: www.kosmopolisrotterdam.nl. Terugblikkend op de dag zijn er drie conclusies: op het niveau van beschrijving en analyse van de superdiverse stad is er in het voetspoor van Vertovec de laatste tijd vooruitgang geboekt. De oude tekeningen van concentrische lijnen rondom een stabiel centrum, of van het bloemdiagram met zijn witte kern en gekleurde blaadjes, zijn

Cas Smithuijsen

is directeur van de
Boekmanstichting

vervangen door pictogrammen die er met hun verschillende stadgroeperingen door elkaar heen chaotisch, chronisch beweeglijk en dus realistischer uitzien. Maar pictogrammen geven geen eenduidige informatie. Er zijn – net als in de werkelijke wereld – verschillende beelden naast elkaar. En die lopen van zeer somber tot positief, al naar gelang de richting van de lens. Met de accuratere beschrijving is de interpretatievrijheid dus toegenomen.

Er is op het dossier van superdiversiteit nog weinig doorvloeïng van theorie naar beleidspraktijk. Voor Vertovec zelf was dat al een brug te ver en nog steeds blijkt de afstand tussen academische waarneming en beleidsmatig handelen enorm groot. De Britse onderzoeker Victoria Walsh stelde op de conferentie vast dat de opdracht om sociaal en cultureel diverser publiek binnen de museummuren te halen het afgelopen decennium is mislukt, mede doordat de academische wereld met zijn inzichten en ideeën weinig toegang kreeg tot het museale bastion. Walsh hanteerde echter nog het traditionele beeld van culturele, etnische diversiteit. Voor de voorvechters van het theorema van superdiversiteit is het pleit nog niet beslecht, zo blijkt.

Wat valt er ten slotte te concluderen met betrekking tot de belofte van de conferentie? In Rotterdam bleek overduidelijk dat het thema van (super)diversiteit de aandacht trekt van beleidsmakers, culturele programmeurs en academici. Ook nu het rijksoverheidsbeleid op het gebied van diversiteit is afgeschaft. Maar de stappen van het algemene naar het bijzondere, van het abstracte naar het concrete, zijn nog onvoldoende gezet. Dus hoe de culturele programmeurs als dragers van de *couleur locale* het beginsel van diversiteit in hun armen sluiten, daar willen we nog wel wat over horen. Dan wordt superdiversiteit niet een uitdaging voor de cultuursector, maar van de cultuursector.

Literatuur:

Vertovec, S. (2007) 'Super-diversity and its implications'.
In: *Ethnic and racial studies*, jrg. 30, nr. 6, 1024-1054.